

Mat på plogkjøl – ikke skipskjøl

Vedtatt av Senterungdommens landsmøte 2014

*Så lakked og led det til krigens år i atten hundred og ni. Endu går sagn
om de trængsels-kår, som folket da stedtes i. Engelske krydsere
stængte hver havn, i landet var misvækst og nød, den fattige sulted,
den rige led savn, to kraftige arme var ingen til gavn, for døren stod
sot og død.*

Henrik Ibsen

Utarbeidet av Jordbrukspolitisk arbeidsgruppe v/

Petter Smågård

Harald Høyem

Elin Bergerud

Magnus Lajord

Per Rønning

Sigmund Andersson

Magnus Weggesrud (leder)

En stor takk rettes også til de som ellers har bistått arbeidet!

Innhold

1.0 Mål for jordbrukspolitikken	5
1.1 Hovedmål for jordbrukspolitikken	5
1.2 Hva jordbruk?	5
1.3 Jordbrukets samfunnsoppgave	5-6
1.4 Øvrige fordeler med norsk matproduksjon	6
1.4.1 Forbrukermakt, helse og dyrevelferd	6
1.4.2 Sluttete næringskretsløp	6-7
1.4.3 Kulturlandskap og tradisjoner	7
2.0 Situasjonen i dag	7
2.1 Jordas fruktbarhet	8-9
2.2 Bonden – jordas forvalter	9-10
2.3 Rekruttering	10-11
2.4 Arealets verdi	11
2.4.1 Kornpris	11
2.4.2 Kraftforpris	12-13
2.4.3 Toll, markedsreguleringer og internasjonal solidaritet	13-14
2.4.4 Tilskudd	14-15
3.0 Tiltak	15
3.1 Beredskap	15
3.2 Forbrukermakt, helse og dyrevelferd	15-16
3.3 Jordvern	16

3.4 Klima- og Miljøvennlig jordbruk	16-17
3.5 Rekruttering, utdanning og forskning	17
3.6 Toll	17
3.7 Priser	18
3.8 Overføringer	18
3.9 Eiendomsstruktur	19
3.10 Maktfordelig i matvarekjeden	19-20
3.11 Melkekvoter, markedsregulering og RÅK	20
3.12 Matsvinn	20

1.0 Mål for jordbrukspolitikken

1.1 Hovedmål for jordbrukspolitikken

Jordbrukspolitikken skal legge til rette for høyest mulig matproduksjon basert på norske ressurser av et beredskapshensyn.

1.2 Hva er jordbruk?

Jordbruk er bruk av jord. Til grunn ligger fotosyntesen som muliggjør de nødvendige biologiske prosessene i matproduksjonen. Grunnlaget for et lands matproduksjon er derfor plantene, og derigjennom, jorda hvor disse dyrkes. I hvilken grad man tar vare på et lands jordbruk, må derfor vurderes ut fra hvordan man forvalter landets jordbruksarealer.

1.3 Jordbrukets samfunnsoppgave

Bonden er selvstendig næringsdrivende og driver ut fra et mål om størst mulig lønnsomhet. Matproduksjon er imidlertid en samfunnsoppgave med politiske mål satt av fellesskapet. Jordbrukspolitikken formål er å forene bondens bedriftsøkonomiske valg med fellesskapets mål, ved å gjøre det lønnsomt for bonden å produsere mat på en måte som oppfyller samfunnsmålene.

Med dette som utgangspunkt, må jordbrukspolitikken først og fremst legge til rette for større og bedre anvendelse av norske jordressurser gjennom en økning i totalt jordbruksareal, samt høyere fruktbarhet i jorda. På denne måten skal planteproduksjonen økes og selvforsyninga styrkes, slik at vi oppnår høyest mulig matproduksjon på bakgrunn av et beredskapshensyn.

Hovedmålet, definert ovenfor, legitimerer den statlige støtten til jordbrukssektoren fordi mat utgjør en avgjørende del av sikkerheten til nålevende og kommende generasjoner i Norge. I likhet med forsvar, er matproduksjon en sentral del av nasjonal beredskap. Det er naivt å tro at vi kan kjøpe nok mat på verdensmarkedet til en hver tid selv om vi er et rikt land. Det har vært mange eksempler på krig, tørke, flom eller andre kriser som har ført til matmangel og at land har stengt eksporten av mat. Hittil har sjelden slike situasjoner hatt dramatiske utslag, men verdens befolkning øker raskt, og klimaet blir mer ustabil. Når jordbruksarealer tas ut av drift, forsvinner både produksjonsressurser og kunnskap ut av næringen. Gjenoppretting av kunnskap og arealer vil ta lang tid, og etter all sannsynlighet, lengre tid enn tidshorisonten hvor vi kan si noe sikkert om matforsyningssituasjonen på verdensmarkedet.

Derfor må vi sikre en matproduksjon, som ved å utnytte naturgitte forutsetninger, fremmer helsemessig trygg mat.

1.4 Øvrige fordeler med nasjonal matproduksjon

Det viktigste målet med norsk jordbruk er hensynet til matberedskap for samfunnet. I tillegg til dette følger mange andre viktige mål og ringvirkninger. Gjennom jordbruk, skogbruk, reindrift og andre bygdenæringer skapes det i dag verdikjeder som bidrar til sysselsetting, inntekter og andre positive følger over hele landet. Nasjonal matproduksjon er også bra for miljøet. Det vil blant annet bli mindre avstander for å transportere maten fra bonden og til forbruker.

1.4.1 Forbrukermakt, helse og dyrevelferd

Et desentralisert jordbruk gir befolkningen gode forutsetninger for innsikt i produksjonsmetodene som benyttes. Dette gir forbrukerne en viktig mulighet til å påvirke metodene, og ansvarliggjøre produsentene. Forbrukermakt kan bidra til at maten som produseres holder god helsemessig standard. Det er grundig dokumentert at kosthold og helse er tett sammenknyttet, og det er derfor en helseinvestering for fellesskapet å sikre befolkningen tilgang på mat av god kvalitet.

Ikke gjelder dette bare for fysisk helse. Et allsidig jordbruk kan både ha forebyggende og rehabiliterende effekt innen psykisk helse, i form av rekreasjon og nærkontakt med natur og dyr.

En forutsetning for at vi mennesker kan holde husdyr, er at vi sørger for god dyrevelferd. Det er mange faktorer som bidrar til god dyrevelferd. Et gjennomslagskraftig jordbruk med mange små og mellomstore enheter skaper bedre forutsetninger med lavt smittepress, og hvor man lettere kan følge opp dyrene. Med store utmarksressurser, har Norge gode forutsetninger for utendørs dyrehold. Dette gir dyrene større rom for å utøve naturlig adferd, noe som igjen fremmer god dyrevelferd, forutsatt lav rovdyr tetthet. Et omfattende nasjonalt regelverk for dyrehold, i kontinuerlig utvikling i takt med forskningen innenfor området, er viktig.

1.4.2 Sluttete næringskretsløp

En av de store utfordringene innenfor den samlede verdikjeden i dag, er håndteringen av grunnleggende næringsstoffer - til planteproduksjon. Dette gjelder også for Norge. For å kunne opprettholde matproduksjonen, må næringsstoffene som fjernes fra jorda gjennom plantevekst, tilbakeføres for å unngå utarming. Dette kalles sluttete næringskretsløp. Den stadig globaliserte handelen med mat- og fôrprodukter skaper stor ubalanse i disse næringskretsløpene. Enkelte områder tappes for næringsstoff og må kompenseres med store mengder kunstgjødsel, mens andre områder opplever gjødseloverskudd og blant annet forurensning av grunnvannet. Dette er verken heldig for miljøet eller mennesker, og kan på sikt begrense muligheten til å produsere mat. En desentralisert matproduksjon, basert på lokale ressurser, er den beste metoden for å sikre sluttete næringskretsløp.

1.4.3. Kulturlandskap og tradisjoner

Aktiv bruk av jord og skog i hele Norge har gjennom årtusener formet kulturlandskapet. Landbruk er landskapsforvaltning, og gjennom et variert kulturlandskap skapes interesse for Norge også langt utenfor våre landegrenser. En dårlig lønnsomhet i bruk av norsk jord bidrar til at kulturlandskapet forvitrer. En aktiv landbrukspolitikk er det eneste som kan sørge for en hensiktsmessig skjøtsel av kulturlandskapet.

I tillegg er det tradisjonelle landbruket en viktig forvalter av vår kulturarv.

Husholdningsbruket, med tilhørende metoder for foredling av mat, var for kun et århundre siden svært utbredt i Norge, og er dermed en viktig del av nordmenns historie. Etterspørselen etter småskalaproduert mat, basert på lokale ressurser er på økende front, og kun et velfungerende, desentralisert landbruk kan sørge for mangfoldet som etterspørres.

2.0 Situasjonen i dag

Den nasjonale matproduksjonen avgjøres hovedsakelig av to forhold: hvor stort det totale jordbruksarealet er, og jordas fruktbarhet. For å kunne diskutere hvordan Senterungdommens hovedmål med jordbruket skal nås, er vi derfor nødt til å se på hvordan areal, produktivitet og lønnsomhet kan sikres.

Økt fruktbarhet kan sikres gjennom forsvarlig agronomisk drift, som fordrer

jordbrukskunnskap. Videre er rekruttering avgjørende for å ha tilstrekkelig arbeidskraft til å holde de nasjonale ressursene i hevd. I jordbrukssystemet vil også forskjellige virkemidler virke inn på hvor og hvordan jorda brukes, som igjen har konsekvenser for størrelsen på matproduksjonen.

2.1 Jordas fruktbarhet

Grunnlaget for jordbruk er jord av tilstrekkelig god kvalitet. Jordsmonnet er ikke en konstant størrelse, men vil påvirkes av hvordan jorda brukes. Blir sammensetningen av jorda for mye endret, kan man ikke lenger dyrke noe.

I Norge, som i store deler av Verden, er jordbruket blitt mer ensrettet. Dette fører til at samme plante dyrkes over større sammenhengende områder, og gjerne samme plante år etter år på samme felt. Siden ulike planter påvirker jordsmonnet ulikt, fører dette driftsmønsteret med seg en missbalanse i jorda. Mekaniske og mineralske tiltak, slik som grøfting, kalking og gjødsling med mineralgjødsel, kan bare til en viss grad dempe effekten av feil bruk av jord.

Den bestanddelen vi hovedsaklig endrer med vår måte å dyrke jorda, er mold (organisk materiale). Mold er jordforbindelser som inneholder karbonstoff. Grovt sett kan en si at vekster som øker mengden mold i jorda er positivt, og vekster som reduserer mengden mold i jorda, er negativt. Jord med moldinnhold tåler bedre tørke, flom og kjøring med tunge maskiner. Den gir også lettere fra seg næring til plantene, fanger bedre opp næring og sprøytemidler som ellers ville blitt forurensing i vassdrag og grunnvann, og er gunstig for livet i jorda med bakterier, sopp og smådyr. Jord med høyt innhold av organisk materiale er også bra med tanke på klimaendringene, siden organisk materiale i jorda består av karbon som plantene har bundet inn fra atmosfæren og lagret i røtter og planterester.

Planter som fører til mye røtter og planterester gir god økning i moldinnholdet, mens planter med lite rotvekst, og planter vi i hovedsak fjerner som avling, gir liten økning i moldinnholdet. Slik øker man moldinnholdet med planter som gror mye og blir værende i jorda. Moldinnholdet går derimot ned med planter som i stor grad tas vekk, eller som fører til at det store deler av året ikke gror noe, i jorda. Gjødsling med organisk gjødsel, som husdyrmøkk, kloakkslam og kompost, vil øke moldinnholdet, da dette delvis er omdannede planterester.

Det motsatte hensynet er produksjonen av mat. Planter der vi tar vekk mesteparten av plantematerialet som avling, er nemlig også den mest effektive måten å produsere mat. Korn og poteter er gode eksempler på planter som gir mye mat, men også tærer hardt på moldinnholdet i jorda.

For å opprettholde jordas kvalitet for dyrking og samtidig produsere mest mulig mat, må en derfor variere bruken. Dette kalles vekstskifte. Et godt eksempel er at en dyrker gress (fôr til drøvtyggende dyr) i fire år, så et år med korn, et år med potet og et år med korn før man har fire nye år med gress. I et industrielt jordbruk med ensrettet produksjon på hver gård, er dette vanskelig å få til. Samtidig kan det for enkelte produksjoner være en motsetning mellom vekstskifte og kanalisering. Dette vil bli kommentert mer inngående under kapittelet om kornpris.

Jordbruket må derfor organiseres på en måte som muliggjør variert drift. Det vil i praksis bety at hver enkelt gård ikke er større enn at gårdbrukeren har oversikt over en produksjon som består av både husdyr som spiser gress, og dyrking av mer produktive vekster, som for eksempel korn og poteter der dette er gjennomførbart. Slik variert drift må de også legges til rette for i tilskuddssystemet.

2.2 Bonden – jordas forvalter

For å kunne utnytte det nasjonale jordbruksarealet, trenger man folk til å drive jorda. I Norge ligger mye av arealet spredt, noe som gjør det vanskelig, sammen med en utfordrende topografi, å drifte med et lavt antall bønder. Kontrasten til store og flate jorder i Europa og USA er slående, og viser hvor avhengig det norske jordbruket er av et tilstrekkelig stort jordbruksmiljø. Gitt knappheten på norske arealer, og de naturgitte forutsetningene, er det også avgjørende med gode agronomiske kunnskaper hos dem som skal drifte jorda. Kvalitet og kvantitet bør gå hånd i hånd når vi skal legge til rette for bruk av norsk jord.

Senterungdommen ser på bonden som jordas forvalter, og stadfester at det ikke er et mål i seg selv å ha så mange bønder som mulig, derimot så mange bønder som nødvendig for å kunne benytte egne ressurser, opprettholde og utvikle kompetansemiljøet og ivareta beredskapshensyn.

Jordbruket har de siste femti årene gjennomgått en stor produktivitetsvekst basert på eksterne innsatsfaktorer og økt mekanisering. Dette har frigitt mye arbeidskraft og forenklet bondens hverdag. Samtidig har også viktig agronomisk basiskunnskap hos bonden gått tapt. I møte med fremtidens utfordringer, knyttet til uforutsigbar tilgang på energi og ressurser, er bondens kunnskap om å utnytte de lokale ressursene viktigere enn noen gang.

Tradisjonelt sett har denne kunnskapen gått i arv fra generasjon til generasjon. Fraværet av alternative arbeidsmuligheter, koblet med eiendomsreguleringer i Odelsloven, sikret kunnskapsoverføring gjennom mange slektsledd. Grunnet velstandsøkningen etter siste verdenskrig, har forutsetningene endret seg, og det er ikke lenger gitt at kunnskapen overføres uten bidrag fra fellesskapet. Derfor må jordbruksforskningen, og – utdanningene, sikres gode vilkår i fremtiden.

For mange er jordbruket en attraktiv yrkesvei, med verdier som i stadig større grad verdsettes høyt i dagens samfunn. Nærhet til natur, fysisk aktivitet og muligheten til å forme egen arbeidsplass, gjerne i samarbeid med familien, er noen av disse. Samtidig kan bondelivet ofte innebære tunge arbeidsdager, ugunstige arbeidstider og lav inntjening. Dette fører til at mange vegrer seg for å ta fatt på yrket, eller velger å slutte etter noen års erfaring. Resultatet blir manglende rekruttering til næringen. Konsekvensene av dette merkes først og fremst internt i jordbruket, hvor viktige fagmiljøer forsvinner, men kan på lengre sikt også få kritiske konsekvenser for samfunnets matsikkerhet. Det er derfor et nasjonalt ansvar å sikre rekruttering til jordbruket gjennom bruk av politiske og økonomiske virkemidler.

2.3 Rekruttering

Jordbruksvarene i Norge produseres av bønder, som er selvstendig næringsdrivende. Som alle andre næringsaktører er de opptatt av å tjene penger på det de produserer, og tilpasser seg de økonomiske forholdene i næringen. Lønnsomheten i å produsere mat vil derfor være avgjørende for hvor mange som vil produsere mat i framtida.

Lønnsomheten til norske bønder bestemmes i dag av følgende forhold:

1. Inntekter i form av pris på produkter og offentlige tilskudd. Begge er politisk bestemt.

2. Kostnader. Kostnadsnivået i jordbruket følger kostnadsnivået ellers i landet, og er vanskelig å påvirke.
3. Produktivitet - hvor mye hver enkelt bonde klarer å få ut av innsatsfaktorene. Avgjøres av kunnskap og forskning samt klimatiske og naturgitte forhold.
4. Lover og regler med pålegg eller føringer. Dette er i stor grad politisk bestemt.

Ut fra dette er det viktig politisk å sette et inntektsnivå som gjør at norske bønder produserer nok mat. Videre må man utjevne de naturgitte forholdene slik at det er lønnsomt å produsere mat over hele landet. Det er og viktig å satse på forskning og utdanning innen jordbruk.

2.4 Arealets verdi

Bruken av norske arealer avgjøres av den bedriftsøkonomiske gevinsten ved å benytte dem. Følgelig må politikken innrettes for å øke lønnsomheten av bruken. Arealene inngår både til å produsere mat direkte, som korn, og indirekte, som fôr til dyr. Ved å sørge for at norske arealer er lønnsomme i begge henseender, vil vi kunne nærme oss målet om økt selvforsyning.

2.4.1 Kornpris

Grunnet ulike klimatiske forhold i Norge, kan ikke alle typer vekster dyrkes med samme arealavkastning over alt. Det største skillet går her mellom gress og korn. Sistnevnte har relativt sett dårligere vekstforhold på hoveddelen av Vestlandet, men bedre på indre Østlandet og deler av Trøndelag. Ved å la de ulike jordbruksområdene brukes til hva de er relativt sett best egnet til, vil produksjonen bli størst mulig. For eksempel betyr dette at områder hvor korn er enklere å dyrke, i hovedsak bør dyrke korn, og områder hvor gressbasert husdyrhold er relativt sett lettere enn korn, bør produsere husdyrprodukter. Hvis det motsatte var tilfellet, at de områdene hvor korndrift er mest gunstig i hovedsak fremstilte gressbaserte husdyrprodukter, ville trolig store deler av gressarealet i de mindre driftsvennlige områdene bli stående ubrukt. Målet om hensiktsmessig fordeling av produksjonen vil i noen grad stå i motsetning til målet om fornuftig vekstskifte. Derfor er man nødt til å finne en sammensetning av kanalisering og muligheter for vekstskifte som gir den høyest mulige og beste utnyttelsen våre arealer.

For å sikre en høyest mulig nasjonal matproduksjon, er derfor kornprisen en av de viktigste faktorene. Når kornprisen er høy, vil det være gunstigere å benytte de beste jordbruksarealene til korn, og de mindre lettdrevne til husdyrproduksjon.

Dagens situasjon for kornbønder er meget utfordrende. Lave priser og et høy kostnadsnivå gjør det utfordrende å opprettholde bruken av, og forbedre avkastningen på, kornarealene. Siden 2000 er samlet kornareal sterkt redusert. For å motvirke utviklingen er det avgjørende med en forutsigbar og tilstrekkelig høy kornpris.

2.4.2 Kraftfôrpris

Utnyttelsen av nasjonale arealer er ikke bare avhengig av hva som dyrkes, men også hvilke typer mat vi produserer. Den nasjonale selvforsyningen vil bli høyere dersom vi baserer oss på produksjoner som i størst mulig grad evner å utnytte våre egne ressurser. Her spiller soyaimporten en viktig rolle.

Det er viktig å understreke at Norge ikke vil kunne avskrive import av ulike innsatsfaktorer, også i fremtiden. Med en voksende befolkning og en gitt mengde dyrkbart areal, er det vanskelig å se for seg total uavhengighet. Et viktigere spørsmål er om importen er større enn hva som er nødvendig. Siden bruken av innsatsfaktorer i matproduksjonen påvirker utnyttelsen av våre egne ressurser, er dette avgjørende å tenke gjennom.

Produksjonskostnadene er i hovedsak sammensatt av to komponenter: de naturgitte forutsetningene og lønns- og kostnadsnivået. For Norges del, vil begge være høye: Vi har relativt sett dårligere forutsetninger enn andre land (mer tungdrevne arealer, lavere gjennomsnittstemperatur, etc.) og et høyt lønns- og kostnadsnivå. Når man åpner opp for import fra utlandet, betyr det at norske gressressurser til sammenligning er dyrere enn importerte, da våre forutsetninger er relativt sett dårligere. Bønder vil derfor erstatte deler av gressbruken til fordel for importerte innsatsfaktorer i fôret fordi prisen på norskprodusert fôr, er høyere enn importert (soya-basert kraftfôr). Dette betyr at beitebruken kan falle og at tilgjengelige ressurser kan bli stående ubrukte.

Videre påvirker importen ulike deler av jordbruket forskjellig. Drøvtyggere er i stand til å omsette gress til næring, mens dette ikke gjelder for kyllingproduksjonen. Siden drøvtyggere behøver gress, vil deler av fôrkostnadene være bestemt av våre naturgitte forutsetninger, mens

kraftfôrbaserte industrier får den fulle gevinsten av de bedre forutsetningene i landene som for eksempel produserer soya. Dermed vil lavere kraftfôrpris som et resultat av økt import, gi større utslag på kostnadene for produksjoner hvor kraftfôrets andel av fôrseddelen er større. Resultatet er, for eksempel, lavere pris på kylling, relativt sett til storfe, som gjør at stadig flere velger førstnevnte i stedet for sistnevnte. Dermed blir matkonsumet vårt i større grad basert på en type produksjon som i mindre grad evner å utnytte våre egne ressurser.

Samtidig leder økt fôrimport til løsrivelse fra ressursgrunnlaget. Når forproduksjonen ikke lenger baseres på lokale gress- og beiteressurser, men erstattes av kraftfôr, vil produksjonen sentraliseres. I flere andre land ser vi betydelige utfordringer med bl.a. dyrevelferd, miljø og matsikkerhet, når produksjonen industrialiseres.

Ved å begrense fôrimporten kan vi motvirke disse effektene. Lavere import vil øke prisen på kraftfôret, slik at det blir gunstigere for bøndene å bruke mer av gressarealene. Videre vil prisen på produkter fra kraftfôrbaserte produksjoner øke, relativt sett til de som i større grad benytter norske ressurser. Dermed vil deler av konsumet vris mot matvarer som i større grad er basert på våre egne ressurser. Samtidig vil også prisen på kornet økes slik at lønnsomheten i bruken av norske kornarealer styrkes. I tillegg må det også legges til rette for proteinvekst i Norge og gode fremtidsutsikter for alternative kilder til norsk kraftfôr. I sum vil bruken av norske arealer øke, slik at vårt mål om høyest mulig nasjonal matproduksjon på egne ressurser, nås.

2.4.3. Toll, markedsreguleringer og internasjonal solidaritet

Prisene på jordbruksprodukter har stor betydning for bondens økonomi, og sådan rekruttering og valg av produksjon. Det er nødvendig med virkemidler for styring av tilbudet på jordbruksprodukter for å unngå store svingninger i pris.

Markedsreguleringen, konkretisert gjennom samvirkenes ansvar for den praktiske gjennomføringen, er en bærebjelke i den norske jordbruksmodellen. Uten disse virkemidlene kan ikke bondens bedriftsøkonomiske valg samstemmes med samfunnets overordnede mål for bruken av norsk jord.

Norsk jordbruk er ikke upåvirket av produksjonen i andre land. For å opprettholde et handlingsrom for priskontroll, må et tilstrekkelig sterkt tollvern være på plass. Norge må utnytte mulighetene i tollvernet på varer vi har naturgitte forutsetninger for å produsere. Samtidig må tollvernet gi rom for import av varer vi selv ikke har forutsetninger for å produsere, og som forbrukerne etterspør.

Norsk matproduksjon er ikke usolidarisk overfor andre land. Bønder i utviklingsland kan riktignok tjene noe på eksport av jordbruksprodukter til Norge, men vårt tollvern er ikke det som hindrer dem fra å øke levestandarden. Alle industrialiserte land har bygget opp en betydelig industrisektor ved å flytte arbeidskraft fra jordbruket til industrien. Det finnes svært få eksempler på land hvor eksportjordbruk har ledet til økt nasjonal levestandard for hele landet. Tvert imot ser vi at land som spesialisere seg på jordbruk gjerne forblir fattige. Årsaken til dette er sammensatt, men avgjørende er at produktivitetsforbedringer i jordbruket sjelden fører til økt fortjeneste for bonden, fordi økt produksjon ofte fører til prisfall. Land som spesialisere seg på jordbruk, vil sådan spesialisere seg på en vare hvor prisen i hovedsak forblir lav.

2.4.4 Tilskudd

Tilskuddssystemet er fellesskapets virkemiddel for å opprettholde en mangfoldig matproduksjon over hele landet, og for å utjevne regionale forskjeller i forutsetninger for utnyttelse av jord. Siden grunnlaget for matproduksjon er forskjellig i ulike deler av Norge, oppstår det konkurransemessige fortrinn hos enkeltregioner der arealer, klima og tilgang til markeder og prosessindustrien er bedre. En forutsetning for jordbruk i hele landet, er at regionene med de beste forutsetningene ikke utkonkurrerer de med dårligere. Ved å gi regionalt differensierte tilskudd, kan man utjevne disse ulikhetene. Dette vil gjøre det mulig å utnytte en større andel av våre ressurser. Tilskuddordningen er også et verktøy for å sikre at de forskjellige jordbruksområdene brukes til å produsere det de har best forutsetning for, også kalt kanalisering. Skal vi klare å ta norsk matproduksjon inn i fremtiden, med et mål om økt produksjon på lokale ressurser, er det helt avgjørende at også tilskuddssystemet gjenspeiler dette.

Skal vi øke matproduksjonen og selvforsyningsgraden på jordbruksprodukter, må kanaliseringspolitikken spisses betraktelig. I dag kan du drive hvilken som helst produksjon,

hvor som helst i landet, med statlig velsignelse, og du får tilskudd i stor grad etter hva du har og ikke etter produksjonsvolum. Økt kanalisering vil si at vi i større grad må gi tilskudd etter hvilken produksjon et område er best egnet til for å få en mest mulig effektiv utnyttelse av jorda. Vi må også bruke tilskuddordningen til og i større grad samlokalisere sammenfallende plante- og husdyrproduksjoner. Dette vil være et godt effektivitetstiltak som ikke går på bekostning av hverken matsikkerhet eller dyrevelferd.

Tilskuddsonene, som angir hvilke områder av landet som skal ha hvilke tilskuddsatser, bør også være gjenstand for ettersyn for å oppnå framtidige mål om matproduksjon. I dag deles sonegrensene inn ned til kommunenivå, men med dagens hjelpemidler kan vi detaljere grensene ytterligere for å oppnå en mer effektiv produksjon.

Overføringer til jordbruket gjennom jordbruksoppjøret omfatter et bredt spekter av incentiver og tiltak. I tillegg til rene produksjonsfremmende tilskudd gis det også midler til f. eks. arbeids- og avløsningsmessige tiltak, forskning, kulturlandskapspleie og miljøtiltak. Skal jordbruksoppjøret være relevant for produksjonsmål og forsyningsgrad i fremtiden, trengs det en gjennomgang av innholdet og en vurdering på om deler av dagens innhold bør tas ut og eventuelt overflyttes til andre departement/instanser.

3.0 Tiltak

For at matvaresikkerheten skal styrkes, foreslår vi følgende:

3.1 Beredskap:

- En uforutsigbar verdenssituasjon med konflikter, klimautfordringer og velstandsvekst i nye verdensregioner gir grunnlag for at beredskapslagring for korn må gjeninnføres.
- En spredt og variert matproduksjon, sikrer mindre sårbarhet, hele landet under ett.

3.2 Forbrukermakt, helse og dyrevelferd

- Det må innføres matmerking av alle typer varer, hvor det blant annet indikerer antall uker storfe i gjennomsnitt går fritt på beite.
- Krav om merking av opprinnelsesland på alle typer kjøtt må innføres, både ved serveringssteder, i butikk og på bearbeidede matvarer.
- Alle former for bruk av antibiotika og vekstfremmende midler i dyrefôr må fortsatt forbys. Videre må det innføres strengere krav til dyretetthet i kyllingfjøs, samt legges opp til mindre intensiv drift for å bedre kyllingens livskvalitet. Narasin og andre stoffer med antibiotisk virkning må defineres som et legemiddel for å bekjempe sykdom, og følgende foreskrives av veterinær kun for å lege syke dyr.
- Nasjonale avlsinstitusjoner, basert på et optimalt avlsmateriale for fjørfe, må gjenopprettes for å redusere risikoen for maternalt smittsomme sykdommer.
- Kjøtt som kommer fra et land der det er lov å bruke antibiotika i fôret, skal merkes med at det kan være brukt antibiotika i fôret.
- Mattilsynet må tilføres flere ressurser for å styrke kontrollrutinene, og endre navnet til Mat- og dyrehelsetilsynet.
- Beitetilskuddet på utmarks- og kulturbeite må økes kraftig. Videre må delen av tilskuddet som gis for det høyeste antallet uker på beite økes mest.
- Rovdyr er i dag en utfordring for husdyrhold og beitenæringen. Senterungdommen mener det i konflikt mellom rovdyr og beitedyr skal vektlegges bruk av beiteressurser.

3.3 Jordvern

- I dag er forvaltningen av jorda lagt til den enkelte kommune, mens konsekvensene ved nedbygging vil kunne strekke seg langt utover kommunegrensene. Senterungdommen vil derfor innføre et strengere regelverk for nedbygging av matjord. Regelverket må ta utgangspunkt i at matjord har varig vern. Landbruks- og matdepartementet gis øverste myndighet til å avgjøre omdisponeringstvister av jordbruksareal.

- Befolkningsvekst i store norske byer fører til arealkonflikter. Senterungdommen mener at en skal drive arealplanlegging med mål om å fortette byen og redusere nedbygging av matjord.
- Ved omdisponering av matjord bør det innføres en avgift som er så høy at unødvendig bruk av matjord unngås. Avgiften bør tilsvare nydyrking av areal med samme produksjonskapasitet. Pengene bør øremerkes til nydyrking eller andre virkemidler som øker produksjonskapasiteten i jordbruker.

3.4 Klima- og miljøvennlig jordbruk:

- Jordbruket må i framtida drive mer klimasmart. Derfor krever vi tilrettelegging for økt bruk av beite- og utmarksressurser, økt bruk av elektrisitet i stedet for fossile energikilder, økte tilskudd til å produsere biogass av husdyrgjødsel og økte forskningsmidler på bruk av bioressurser fra jord og skog i stedet for fossile ressurser.
- Jordbruket bidrar til stor andel av utslippet av klimagassen N₂O, dinitrogenoksid eller lystgass. Det er viktig med et godt regelverk og gode rutiner for gjødselhåndtering for å redusere disse utslippene.
- Den mest klimavennlige kjøttproduksjonen i Norge er den som baseres på lokale gress- og beiteressurser. Derfor må også kjøttkonsumet i større grad innrette seg etter dette, i tillegg til å reduseres. Bruken av sprøytemidler skal være så lav som mulig. Bonden skal gis gode verktøy for å vurdere om sprøyting er nødvendig, og hvor mye det skal sprøytes på hvert areal.

3.5 Rekruttering, utdanning og forskning

- For å sikre stabil rekruttering til jordbruket, er næringen avhengig av god økonomi og politisk forutsigbarhet.
- Jordbruket er en kompetansearbeidsplass, noe som krever et velfungerende og tilgjengelig utdanningssystem, samt gode ordninger for utveksling av kunnskap.
- Jordbruket trenger et forbedret velferdssystem med sikte på ferie og fritid, sykdom og kvinner i barsel.

- Staten må inn med direktetilskudd til videregående utdanninger innen naturbruk, og Landbruks- og matdepartementet bør få en mer aktiv rolle i forvaltningen av disse skolene.
- Forskning innen agronomi og jordbruksteknologi er et avgjørende satsningsområde for å sikre tilstrekkelig avlingsnivå og kvalitet for fremtiden.
- Det bør innføres en ordning i jordbruket som tilsvarer skogfundsordningen. Ordningen vil ha som mål å gi økonomiske insentiv til gjennomføring av grøfting eller andre tiltak som øker jordkvaliteten.

3.6 Toll:

- Tollvernet må styrkes for produkter vi har forutsetninger for å produsere, gjennom å utnytte handlingsrommet i WTO-avtalens bindingslister. Norge må i tillegg søke samarbeid med andre land for å øke dette handlingsrommet, slik at tollvernet kan styrkes ytterligere. Dette er en forutsetning for bruk av priser som et politisk virkemiddel.

3.7 Priser:

- Prisene på en rekke produkter må opp, først og fremst gjelder dette korn, storfe og sau.
- Kraftfôrprisen må settes opp for å skape en jevnere konkurransesituasjon innad i jordbruket og legge til rette for økt bruk av egne ressurser.
- Kornprisen må økes for å styrke lønnsomheten i driften av norske arealer.

3.8 Overføringer:

Overføringene bør rettes mer inn mot ivaretagelse av eksisterende areal og økt avkastning per dekar. Konkrete tiltak er:

- Økte grøftetilskudd, arealtilskudd for korn, husdyrtilskudd og seter- og beitetilskudd.
- Kulturlandskapstilskudd overføres til andre poster.

- Distriktstilskudd for fjørfe og gris med svin reduseres, og økes tilsvarende for småfe og storfe.
- Det må innføres et statlig nydyrkingstilskudd.
- Det må stilles til rådighet omstillingsmidler for bønder som ønsker å endre produksjon for bedret utnyttelse av nasjonale ressurser.
- Det må stimuleres til drift på marginale jordbruksareal ved å øke tilskuddene i Regionalt miljøprogram (RMP) til drift i brattlendt terreng og til slått av jordbruksareal i fjellet.
- Revisjon av dagens sonegrenser med mål om mer spesifikke inndelinger etter geologiske og klimatiske forhold.
- Revisjon av dagens sonesatser for å i større grad styre forskjellige produksjoner til områder med best forutsetning.
- En gjennomgang av elementene i jordbruksoppjøret for å sørge for at forhandlingene dreier mest mulig mot det som konkret omfatter matproduksjon og gårdsdrift.

3.9 Eiendomsstruktur

Senterungdommen er prinsipiell tilhenger av selveiende bønder. Utviklingen går i retning av at en stadig større del av jorda drives som leiejord, noe som medfører at det ikke lenger er sammenheng mellom eiendomsstruktur og driftsstruktur. I flere regioner er andelen leiejord på over 50 % av det samlede driftsarealet. Dette går i mange tilfeller utover jordkvaliteten da man generelt sett har dårligere insentiver for å ta vare på «leid jord» enn «eid jord». En av flere utfordringer er kortsiktige og uforutsigbare leiekontrakter og mangelfull oppfølging av jordloven i kommunene. Den økonomiske lekkasjen ut av næringen – fra aktive produsenter (leietager) til passive grunneiere(utleier) – er også en utfordring for jordbruksnæringen samlet sett.

For å øke matproduksjonen og sikre forutsigbarhet knyttet til leiejord, vil Senterungdommen:

- bevilge penger til kartlegging av eid/leid jordbruksareal og «aktive» leieavtaler.

- øke, og øremerke, overføringene til landbrukskontorene slik at de kan jobbe med mer enn i hovedsak lovpålagte oppgaver, som f.eks. fordelsmessig eiendomsoverdragelse fra passiv til aktiv bruker.
- at leiekontraktene i Jordloven §8 skal økes fra 10 til 15 år. Kommunen skal ha en kopi av leiekontrakten. Kan man ikke vise fram gyldig kontrakt, vil man få kutt i arealtilskuddet.
- sette en maksimalpris på jordleie per dekar, med region- og produksjonsvis prisinndeling.
- gjennomføre frivillig makeskifte for å kutte transportkostnader.
- sikre en langsiktig forvaltertanke i jordbruket, gjennom en videreføring av Odelsloven. Odelsloven har i tillegg en positiv prisregulerende og kjønnsnøytraliserende effekt ved eieroverdragelse av jordbrukseiendom.

3.10 Maktfordeling i matvarekjeden:

- Den skjeve maktfordelingen i matvarekjeden må stanses. De siste årene har vi sett en sterk vertikal integrering gjennom at dagligvarekjedene kjøper opp industrien. Dette fører til at primærprodusentene må forhandle med en mye tyngre motpart en tidligere.
- Dagligvarekjedenes makt må begrenses. Derfor må det innføres restriksjoner for hvor store andeler de enkelte dagligvarekonsernene kan ha av det samlede markedet.

3.11 Melkekvoter, markedsregulering og bearbeidede jordbruksvarer (RÅK):

- Kvoteordningen for melk må videreføres. Senterungdommen vil ivareta dagens regionstruktur for kjøp og salg av kvoter. For å få bukt med leiekvoter ønsker Senterungdommen en utfasing av leieavtaler over tid. Markedspris tas ut når leieavtalen inngås. Dette fastsetter lengden på leieavtalen, før den forsvinner. Maks 10 år. For at nye generasjon skal kunne ta tilbake kvote for oppstart med melk, skal utleier ha forkjøpsrett innen estimert tid, til samme pris. Hele beløpet tilbakebetales leietaker.
- Importen av RÅK-varer fra EU øker sterkt for varer vi selv har forutsetninger for å produsere. Dette har sammenheng med svekket utjevning av råvarepriser mellom EU

og Norge i førstnevntes favør. For å motvirke forskjellene i produsentpriser, må prisutjevningstilskuddet økes noe. Prisutjevningstilskuddet ligger under gul boks i WTO-avtalen. En økning i tilskuddet vil dermed legge begrensninger på virkemiddelapparatet for øvrig, hvilket må veies mot utjevningshensynet. Videre må det vurderes om forhandlinger med EU vedrørende tollsatsene er ønskelig.

- Eksport av overskuddsvarer finansiert gjennom omsetningsavtaler bør begrenses så langt som praktisk mulig.

3.12 Matsvinn

- Det blir i dag kastet alt for mye mat. For at matvaresikkerheten skal styrkes må vi kaste mindre mat. Senterungdommen vil ha tiltak som ivaretar den maten som ikke blir brukt i butikker og på serveringssteder, slik at den kan utnyttes på andre arenaer.
- Mat som ikke ser perfekt ut er også mat. Senterungdommen vil fjerne standardisering som sier hvordan maten vår skal se ut.